

Mabetleşen Bir Mekân: Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları Turizmi

Rüştü ILGAR*

Özet

Savaş, kimi zaman bir halkın özgürlük ve bağımsızlık meselesi iken, kimi zaman da sömürgeciliğe karşı bir direniştir. Çanakkale Savaşları da Anadolu insanının sömürgeciliğe karşı bir savunma savaşıdır. Gelibolu Yarımadası tarihi alanları keder turizmi bakımından çok güçlü çekim potansiyeline sahip bir turizm alanıdır. Günümüzde Çanakkale Savaş Alanları yıllık yaklaşık 2 milyon ziyaretçi (Anon 7) çekerek mabetleşen bir mekân haline gelmiştir. Alan yılın belirli dönemlerinde Avustralya ve Yeni Zelanda yanında ülkemizin her bölgesinden düzenlenen turlarla ziyaret edilmektedir. Çanakkale ili zamanla bu faaliyetlere refleksler göstermiş ve sosyo-ekonomik anlamda etkilenmiştir. Gelibolu hacısı, Norfolk alayı bulut olayı (tarih gerçekleri ya da mistik ifade) gibi materyaller turizmde kullanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Gelibolu Yarımadası, Tarihi alan, Savaş alanı, Keder turizmi, mabetleşme

A Sacred Pace: Battlefield Tourism of Gallipoli Peninsula Historical Area

Abstract

War sometimes is a struggle against colonialism while it is sometimes a people's freedom and independence issue. Gallipoli War is the defense of the Anatolian people against colonization. Gallipoli Peninsula Historical Area is a touristic area with very strong gravitational potential in terms of national spirit tourism (dark tourism, thana tourism). Today, Gallipoli Battlefields which is been visited by about 2 million visitors every year has become a sacred space. During certain times of the year with organized tours, this fields is being visited by Australians and New Zealanders and from all regions of Turkey. By the time Çanakkale showed reflexes to these activities and was influenced socio-economically Gallipoli pilgrims, the Norfolk Regiment, cloud events (historical realty or mystique word) such materials should be used in tourism.

Key Words: Gallipoli Peninsula, Historical area, War area, Dark tourism, Become a sacred space

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Coğrafya Eğitimi Ana Bilim Dalı, ilgarr@email.com.

Giriş

Modern bir güvenlik konusu olan savaş, uzun dönemli sonuçları ve derin sosyal etkileri nedeniyle terörizmden ayrılır. Önemli bir kültürel zaman belirleyicisi olarak yerli halk üzerinde savaş öncesi, savaş süresi ve savaş sonrası olmak üzere üç safhadan oluşan bir etki bırakır (Smith, 1998). 20. yy'da yaşanan iki büyük dünya savaşı çok büyük acılara sahne olmuştur. Yakın tarihte yaşanan bu iki büyük savaş başta olmak üzere, birçok önemli savaşın gerçekleştiği alanlar bugün milyonlarca insanın dikkatini çekmektedir. İlk olarak anma törenleri ile başlayan savaş alanlarına yönelik bu hareket "Savaş Alanları Turizmi" olarak adlandırılabilen önemli bir turizm ürününün doğmasına yol açmıştır (Atay ve Yeşildağ, 2012).

Savaş alanlarının sahip olduğu çekicilikler savaş alet ve edevatları, savaş meydanları, kaleler, surlar, anıt mezarlar, müzeler, ordu yolları, karargâhlar mekânsal çekiciliklerken, askeri günler, savaş yıldönümleri, kurtuluş yıldönümleri ve barış antlaşması yıldönümleri de başlıca olaysal çekiciliklerdendir (Doğaner, 2006). Keder turizminin parçası olmakla birlikte, savaş turizmi kültürel turizmin de parçası durumundadır. Küreselleşen dünya evrensel bir köy haline gelmiş, bazı uluslar için önemi büyük olan çeşitli coğrafi mekânlar özel olmaktan çıkarak genelin kullanımına açılmıştır (Ilgar, 2003; Çetin, 2010:182). Nitekim küreselleşmenin son 40-50 yıllık dönemde büyük hız kazanması ile uluslararası seyahate çıkan kişi sayısının yüz milyonlarca ifade edildiği dönemlerin 20. yüzyılın son çeyreğine rastlaması tesadüf değildir (Özbey, 2002).

Bugün genelde turizm, özelde savaş turizmi; dünya barışına katkı sağlaması, insanlar ve uluslararası ilişkiler alanında olumlu ilişkilerin gelişmesi, para getirip ekonomiyi büyültmesi, vergi gelirlerini artırması, dış ödemeler dengesini iyileştirmesi, yeni iş kaynakları oluşturarak istihdamı artırması olumlu etkilerindedir.

Turizm bazı araştırmacılara göre olumsuzluklara da yol açmaktadır. Bunlar ek kanalizasyon gereksinimleri, polis ve güvenlik hizmetlerinde yoğunluk, itfaiye gereksinimleri, otogar ve havaalanlarında ek yükümlülükler, her çeşit suçlarda artış, daha fazla hava, su, gürültü kirliliği, daha fazla kalabalık, hatta artan boşanmalar, sosyal ve kültürel dejenerasyonlar, hayat şartlarında ağırlaşmalar, yiyecek, kira, ulaşım, işgücü sorunları (Korkmaz, 1998) gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Savaş temalı anma törenleri ve yıldönümleri turizm açısından dünyada önemli bir yere sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, iç savaş sonrası savaş mezarlıklarının ve anıtlarının ziyareti aslında savaş alanları ziyaretlerinin ilk örnekleri sayılabilir. Amerikada Gettysburg Savaşı'nda 4500 asker hayatını kaybetmiş, 1863 yılında ise bu askerler için anma törenleri başlamıştır. Gettysburg Savaş Alanı, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından bir milli parka çevrilmiştir ve her yıl çok sayıda kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

I. Dünya Savaşının önemli savaş alanlarından Fransa-Belçika'nın Somme Bölgesi, Yahudi Kampları, Waterloo, Gettysburg, Pearl Harbour, Iwo Jima, Normandi, Kore ve Vietnam, Auschwitz Kampı için yüceltilen zafer söylemlerinde geleneksel olarak anıtlştırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Hiroşima, Nagazaki gibi insan doğasının barışmakta zorlandığı katastrofik olayların anlamlandırılmasına yönelik turizm faaliyetleri savaş turizminde yerini almıştır.

Çanakkale Savaş Alanları temalı planlı turizm faaliyetine ilk olarak Avustralya'da rastlanmaktadır. Çünkü Çanakkale Savaşları Türkler kadar Anzaklar için de önemlidir Charles Bean savaş yıllarında defaten Gelibolu'da bulunmuş resmi tarihçi ve araştırmacı yazardır. Bean Avustralyalıların hırslı bir biçimde savaş alanından hatıra amaçlı kalıntılar topladıklarını bahsetmektedir (Bean, 1979). Bu olaylar Bean'e Avustralya'da bir savaş müzesinin kurulması gerekliliği fikrini vermiş, Londra'da "Avustralya Savaş Kayıtları (The Australian War Record)" kurulduğunda, Bean ve beraberindekiler Batı Cephesi'nde savaş kalıntıları toplamak için koleksiyon merkezleri organize etmişlerdir. Avustralya birlikleri savaş sonrası Çanakkale Savaş alanlarından yaklaşık 25,000 kalıntı toplamıştır (Bean, 1979). Ayrıca resmi savaş ressamı ve fotoğrafçısı da savaştaki Avustralyalıları belgelemişlerdir. "The Consciousness of Australian Nation Hood was Born" Avustralya milliyet bilincinin 25 Nisan 1915'te doğduğu görüşü, hem onun yazılarını hem de "savaş müzesi" vizyonunu şekillendirmiştir. Savaşın kurbanlarını onurlandıracak bir anıt; savaşta yakınlarını kaybeden ailelerin ve arkadaşların gelebileceği ve matem tutabileceği bir yer; savaşın anlaşılmasına katkıda bulunabilecek savaş kalıntılarının sergilenebileceği ve savaş belge ve kayıtların muhafaza edilebileceği bir müze tasarlanmıştır. Uzun süredir beklenen "Avustralian War Memorial" sonunda 1941 yılında Canberra'da açılmış gerek toplumsal bilinç, gerekse sosyal eğitimde Çanakkale muhaberelelerine ait materyallerin gösterimiyle turizme sunulmuştur. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tahminlere göre 2020 yılında yıllık 1.6 milyar turist uluslararası seyahate katılacak ve yıllık ortalama 2.2 trilyon dolardan daha fazla harcama yapacaktır. Bu tahminler turist varışlarının gelecek 20 yıl içinde her yıl ortalama % 3.4 ve uluslararası turizm gelirininde de % 6.7 artacağı tahmin edilmektedir (Larry, 1999). Dünya Turizm Örgütü, dünya genelindeki tüm turizm turlarının % 37'sinin kültürel turizmden oluştuğunu ve talebin yılda % 15 oranında artacağını tahmin etmektedir (Leslie, 2001). Kültürel turizminin bir parçası Savaş alanları turizmi bu paydan önemli yer alacaktır. Türkiye ise bu pazarda arzu ettiği düzeydedir. Türkiye gelen turist sıralamasında dünyada 6. sırada, dünya turizm gelirleri arasında ise 8. sırada yer almaktadır (Anon 10).

Tablo 1. Türkiye'nin Dünya Turist Destinasyonlarında Yeri (World Tourism Organization, 2014).

	Ülke	Milyon Kişi
1	Fransa	83.0
	A.B.D.	69.8
3	İspanya	55.7

	Ülke	Milyon Kişi
4	Çin	60.7
5	İtalya	47.7
6	Türkiye	37.8
7	Almanya	31.5
8	İngiltere	31.2
9	Rusya	28.4
1	Tayland	26.5

(Anon 10)

Kültür Bakanlığı kayıtlarına göre Türkiye'yi tercih eden 37,8 milyon turistin katkı sağladığı gelir GSYHİ içinde % 3'lük paya sahip olup yaklaşık 32 milyar \$ olarak düzeyindedir (Anon 10).

Yöntem

Coğrafi Kapsam / Sınırluluklar

Araştırma alanımız Asya ile Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran önemli suyollarından biri olan Çanakkale Boğazının Avrupa yakası boyunca uzanan yarımada'yı kapsamaktadır. Çanakkale binlerce yıllık Helenistik, Roma, Bizans, Türk-İslam ve Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti dönemi olmak üzere beş ayrı kültür ve uygarlığın izlerine sahiptir (İlgar,2009).Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları sınırlarında bir ilçe (Eceabat) ile 8 köyü kapsar. Ayrıca araştırma alanında 52 adet Türk şehitlik ve anıtı bulunmaktadır. Araştırma alanında ayrıca 1 ana tanıtım merkezi, Çamburnu Müzesi, Kabatepe Tanıtım Merkezi, Bigalı Köyü Atatürk Evi müzesi ve Şehitler Abidesinin altındaki Harp müzesini de sayarsak 4 tane müze, 2 ziyaretçi dinlenme noktası bulunmaktadır. Lozan Antlaşması'nın 124.-136. maddelerine dayanılarak tesis edilmiş 33 adet yabancı anıt ve mezarlık bulunmaktadır. Çanakkale'nin önemi Çanakkale Savaşları ile anılmakla birlikte aslında

Türk ve dünya tarihinin seyrini değiştiren Çanakkale Savaşı'nın geçtiği Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı özel bir öneme sahiptir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı, adından da anlaşılacağı üzere Gelibolu yarımadasında yer almaktadır. Trakya'nın güneybatısında, Çanakkale Boğazı ile Ege Denizi arasında yer alan yarımada'ya Gelibolu yarımadası denir. İdarî bakımdan Çanakkale iline bağlıdır. Millî parka adını veren Gelibolu, Yunanca güzel kent anlamında kullanılan Kallipolis'ten gelir. Kallipolis ise, yarımada'nın en önemli yerleşmesi olan Gelibolu kentinin tarihteki adıdır (Umar, 1993). Tarihinde antik Yunan egemenliği dışında Pers kralı Darius tarafından Pers hâkimiyeti ve 80000 kişilik ordusuna ev sahipliği yapmıştır (Yavuz, 2005). Osmanlıların iskân ve kolonizasyon hareketleri ile derviş ve tarikatların İslamlaştırışı misyonu etrafında balkanlarda varlığı kalıcılaşmıştır (Koyuncu, 2010). 1353 yılında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa, Avrupa'ya ayak basar ve Gelibolu

İstanbul'dan yaklaşık 1 asır önce fetih edilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1926) **İngiliz ve Fransız anıtları yapılırken Mustafa Kemal** Gelibolu il olarak tarihte yerini almıştır. 1923'te kurulan Gelibolu ili **yüzölçümü 6.546 kilometre** ve ile bağlı 6 ilçe (Eceabat, Şarköy, Keşan, İpsala ve Enez), 5 nahiye (Kadıköy, Paşayığit, Mecidiye, Yerlisu, **İbriktepe**) ve 146 köyden oluşmaktaydı. Bu şekillenmenin altında savaş yıllarında işe temini yatmaktadır. Çünkü savaş yıllarında sevk ve idarede lojistik desteğin önemi (Erat, 2003) çok etkili olmuştur. Savaşın etkisi azalırken 30 Mayıs 1926 tarih ve 877 sayılı kanunla Çanakkale'nin ilçesi haline dönüştürülmüştür. İdari yapılanması Gelibolu ile Eceabat Çanakkale'ye, Enez ve İpsala Edirne'ye, Keşan ve Şarköy de Tekirdağ'a bağlanarak yeniden şekillendirildi.

Kuzeyinde Tekirdağ'ın Şarköy ve Malkara ilçeleri ile Edirne'nin Keşan ilçesi yer almaktadır. Alanı 900 km² kadardır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan yarımadaanın en dar yeri (5 km) Bolayır İskelesi (Çanakkale Boğazı) - Yıldız Koyu (Saros Körfezi) arası, en geniş yeri ise (17 km) ise Akbaş İskelesi (Çanakkale Boğazı) ile Ece Koyu (Saros Körfezi) arasındadır. Yaklaşık 330 km² alana sahip Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı, yarımadaanın güneybatı ucunda yer alır. Millî parkın yer aldığı Gelibolu yarımadası, yeryüzü şekilleri bakımından alçak platolar ve bu platoların üzerinde yükselen tepelerden oluşmaktadır. Savaş alanları olarak tarihe geçmiş pek çok tepenin (Kocaçimentepe, Kireçtepe, Kömürtepe, Yassitepe, Alçitepe ve Bakacaktepe gibi) yüksekliği 400 metrenin altındadır. Arazi, genellikle yaz mevsiminde suları çekilen geçici akarsular tarafından (Kavak, Ilgar, Çokalıcı ve Üçköprüler dereleri gibi) yarılmış olup, küçük düzlükler dışında ovalara rastlanmaz. Yarımadaanın iç ve batı kesimleri meyilli ve engebeli olmakla birlikte, Çanakkale Boğazı kıyılarına doğru eğim değerleri düşmektedir (Doğanay, 2001). Gelibolu yarımadası uzun bir kıyı şeridinde sahiptir. Yarımadaanın Ege Denizi kıyıları yüksek kıyıları sınıfına girmekte olup, deniz, kıyıdan itibaren hızla derinleşir. Bununla birlikte bu kıyılarda soğuk rüzgârlara ve dalgalara karşı nispeten korunaklı körfez ve koylar bulunmaktadır. Kuzeyden güneye doğru Saros Körfezi, Bakla Burnu, Yıldız Koyu, Ece Koyu, Büyük Kemikli burnu Anafartalar Koyu, Küçük Kemikli Burnu ve Anzak Koyu bu kıyı şeridindeki başlıca girinti ve çıkıntılardır (Doğaner, 1994). Yarımadaanın batısında, Marmara Denizi'ni Ege Denizi'ne bağlayan Çanakkale Boğazı (60 km) uzanmakta olup, kıyılarında Eceabat koyu dışında girinti, çıkıntılara fazla rastlanmaz. Eski bir akarsu vadisi olan boğazın genişliği 1.2 km (Çanakkale-Kilitbahir) ile 8 km (Erenköy açıkları) arasında değişmektedir. Çanakkale Boğazı, deniz ulaştırması bakımından stratejik bir öneme sahiptir (Yazıcı ve Güner, 1998).

Araştırmanın problemi ve hipotezi

Çalışma alanı Eceabat kaymakamlığının resmi sitesindeki verilere göre yılda yaklaşık 2 milyon ziyaretçi olarak adeta bir mabet görünümüne erişmiştir (Anon 7). Bu alan sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası açıdan da kutsal bir mekân görünümündedir (Damousi, 1999, Sarıyer, 2013). Ancak gerçek ya da gerçek dışı mistik olayları turizmimde kullanmak yerine yargılama yoluna gidilmektedir. Oysa benzer alanlar dünya üzerinde önemli turist çekim yerleri olarak mabetleşmiştir. Gü-

ney Hindistan'da Malai, Nepal de Mount Kailash gibi hacılık yerleri, Hristiyanlıkta Venezuela'nın başkenti Caracas yakınındaki Mount Sorte in Maria Lionza National Park, Fransa'da Lourdes, Meksika'da Guadalupe hacı olunabilecek kutsal alan olmuştur. Tarihi Gelibolu Yarımadası Savaş Alanlarının bu tür bir haç merkezi olmaması için hiçbir neden yoktur.

Çanakkale muharebeleri için Yeni Zelanda dış işleri bakanlığı resmi sitesinde bu savaş cesaret, azim, pratiklik, yaratıcılık, krala ve yoldaşlara sadakat gibi Yeni Zelanda'nın kendini bir ulus olarak tasvir etmesine yardımcı olan birçok vasfın ve tutumun sergilendiği yer olmuştur (Anon 1). Avustralya ve Yeni Zelanda'da ki halkların millet olma bilinci tam anlamıyla gelişmemiştir. Dünya Harbi başında bu ülkelerde yaşayan insanlar, kendi ülkelerini İngiltere'nin deniz aşırı bir uzantısı olarak görmekteydiler (Tuncoku, 2000). Anavatana, krala bağlılık ve kendini imparatorluğa ispat etme arzusu; İmparatorluğun bir parçası olmak, muhteşem İngiliz tarih geleneğinde iz bırakmak önemliydi. İngiltere'nin düşmesi, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın da düşmesi demektir (Gammege, 2008). Bu yüzden Gelibolu ve Çanakkale birden çok ulus için ortak tarih ve milli davası olmuş bir coğrafi alandır. Tarihi alanlar yani savaş alanları, kaleler, donanma limanları, askeri müzeler askeri çekiciliklerin başında gelmektedir. Kültürel turizmin bir parçası olan keder turizmi (dark tourism, thana tourism) ölüm, felâket ve yokluk ile ilgili turizm şekli olarak 1990'lı yıllarda, ortaya konmuş bir turizm çeşididir (Malcolm and Lennon 1996). Bu çekiciliklere bağlı olarak ortaya çıkan bir kültürel turizm çeşidi ise savaş alanları turizmidir (Aliagaoglu,2008).Araştırmacılar keder turizminin tanımını şöyle yapmaktadırlar: “Gerçek ve ticari hale getirilmiş ölüm ve yıkım unsurlarının sunumu ve tüketimidir (Foley and Lennon, 1996). Keder turizmi aynı zamanda turistlerin ölümü hissetmeleri, bu açıdan kendilerini olaya motive etmeleridir (Seaton, 1999).

Türkiye'de keder turizmi denildiğinde sadece savaş alanları değil, savaş ile ilişkili müze, anıtmezar ve tema park içerikli en çok turist çeken alan Anıtkabir ve Anıtkabir altında yer alan müzedir. Milli Eğitim Bakanlığının resmi internet sitesindeki veriler ışığında 2011 yılında Anıtkabir'i 3 milyon 902 bin kişi ziyaret edilmiştir (Anon 2). Bu turizm alanının yılda 2 milyon ziyaretçi (Anon 7) turist sayısı ile “Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları” takip eder.

Keder turizmi bir başka deyişle “savaş turizmi veya savaş alanları turizmi” insanların tarihsel ve güncel savaşların mekân ve kalıntılarını görmek isteğinin ortaya çıkardığı bir turizm çeşididir (Doğaner, 2006). Nitekim bu durum O'Bannon'a (2006) göre, birçok turist savaş alanları ile ilgilenmelerinin nedeni, tarihin gerçekleştiği yerleri görmek istemesidir. Çünkü Gelibolu Savaşları olarak adlandırılan ve 8,5 ay süren pek çok muharebe yaşanmıştır. Savaş sadece kara ve deniz kuvvetlerinin değil, pek çok milletin ve ırkın kıyasıya mücadele verdiği modern teknolojinin de ilk savaşıdır (Esenkaya, 2010). Çok küçük bir alanda Anafartalar, Conkbayırı, Seddülbahir ve Arıburnu muharebeleri Türk ordusunun kahramanlığıyla olduğu kadar, uyguladığı askerî taktik ve stratejiyle de farklılaşmıştır (Kurşun, 1996). Özellikle Türkiye'nin ulu önderinin kendisini tüm dünyaya ispat ettiği mekân olmuştur. Beşinci Ordu İhtiyat Tümeni Komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın üstün askerî dehası başta Arıburnu ve Conkbayırı

muharebeleri sayesinde Çanakkale Savaşı'nın kazanılmasında belirleyici olmuştur. Bu coğrafi mekânda Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nın kayıtlara geçmiş 213 bin şehit sayısı (Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1980) ile bir ilktir. Çanakkale cephesinin bir diğer farklılığı ise, savaşa katılan askerlerin mensubiyetleridir. İtilaf güçleri İngiliz, İrlandalı, Fransız, Anzak (Anzac: Australian and New Zealander Army Corps), Hintli, Yahudi, Kanadalı ve Afrikalı gibi farklı uluslara ve ülkelere mensup askerlerden oluşmaktadır (Tuncoku, 2000).

Araştırma yöntemi

Veri toplama aracı olarak doküman analizine gidilmiştir. Tarama yöntemiyle nitel verilere ulaşılarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Gelibolu savaş alanları turizmi açısından değerlendirildiğinde belli aşamalardan geçerek günümüzdeki görünümüne erişmiştir. Bu süreci kısaca özetlemek gelirse aşağıdaki kronolojiye ulaşılır.

Araştırma alanının büyüklüğü 33.000 hektardır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanununun 2000 yılında yayınlaması ile milli park alanının korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve uzun devreli gelişme planına göre yapılaşması resmîyet kazanmıştır (Anon 3). Turizm faaliyeti bu planlara endekslî olarak şekillenmektedir.

Gelibolu Yarımadası'na yabancı tursit faaliyetleri Britanya-Anzac (The Australia and New Zealand Army Corps) Mezarlıkları ile başlamıştır. Bu mezarlıklar 1919-1930 yılları arasında tamamlanmıştır. Bu süreçte Lozan Barış müzakereleri sırasında özel bir statüye alınmasına, yarımadadaki bazı yerlerin savaşan ülkelerin toprağı sayılmasına yönelik talepler dile getirilmişse de, bunlar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tutumu karşısında hayata geçmemiştir.

Lozan Antlaşması'nın 124. ve 136. maddelerine dayanılarak tesis edilmiş olan 33 adet yabancı anıt ve mezarlıkların yabancı ziyaretleri 1950'li yıllardan itibaren artmaya başlamıştır.

Yerli turistlerin savaş alanlarına yöneliminin altında yatan etmen ise coğrafi alanın milli park ilan edilmesidir. Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Savaşları bölgesine yönelik ziyaretler, 1970'li yıllarda anma törenleri ve yıldönümleri kutlamaları ile artmıştır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, 26 Mayıs 1973 tarih ve 7/6477 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile orman rejimine alınmış ve 2 Kasım 1973 tarihli Orman Bakanı onayı ile Çanakkale ili Eceabat ilçesi sınırları içinde Akbaş ile Ece Limanı arasındaki hattın güneyinde kalan 33.000 hektarlık alan milli park olarak ayrılıp ilan edilmiştir. (Millî harp tarihimizdeki müstesna yeri yönünden Millî Park olarak tefriki ve uygulaması için orman rejimi kapsamına alınması, İmar ve İskân, Turizm ve Tanıtma Bakanlıklarının mütalaasına dayanan Orman Bakanlığı'nın 28.3.1973, 7.5.1973 tarihli ve 6221-1/598, 818, 819 sayıları üzerine 6831 sayılı Kanunun 3.maddesine göre Bakanlar Kurulu'nca 26.5.1973 tarihli kanun).

1981 yılında, Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan ve yürürlüğe giren master plan, orman alanları ve doğal çevrenin düzenlenmesine yöneliktir. Ancak Kültür Bakanlığı tarafından ve bu dönemlerde, savaş alanının birçok bölgesine hızla yeni anıtlar dikilmeye ve gerçek şehitliklerin yanında “*temsili şehitliklerin*” inşası yapılmaya başlanmıştır.

Çanakkale Savaşları'nın 75. yıldönümü olan 1990 yılındaki kutlamalar önemli bir tetikleyici unsur olmuş ve sonrasında ise bölgeye gelen özellikle yabancı ziyaretçi sayısında artışlar görülmüştür. 1994 yılındaki büyük yangın ve sonrası gelişmeler, Gelibolu Yarımadası'nı Türkiye gündemine çekti. Hızla yanan ormanların ağaçlandırılması girişimleri, doğal alanları bozduğu, savaş alanlarının algılanmasını engellediği yönünde eleştirileri gündeme getirdi. 1994 yılında Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın yeni bir uzun devreli gelişme planına kavuşturulması ve sürekliliğini ve gelişimini sağlamak üzere özel bir kanunun çıkarılması kararlaştırıldı. Bu amaçla uluslararası yarışma hazırlandı. 3 Haziran 1998 tarihinde Norveç'ten katılan Brögger&Reine Arkitektur A. Ş. Projesi kazandı. Proje hayata geçirilirken uzun devreli gelişme planının hazırlanması görevini alan Ortadoğu Teknik Üniversitesince 7 Ekim 1999 tarihinde planlama süreci başlatılmıştır.

1996 yılında dönemin egemen gücü Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiye kararı doğrultusunda oluşturulan Bakanlıklar arası Yönlendirme Kurulu TMMOB ve Mimarlar Odasıyla koordineli olarak uluslararası fikir ve tasarım yarışmasıyla *Gelibolu Barış Parkı* kavramı ortaya çıkmıştır. 1998 yılında ödül kazanan 10 proje ile mansiyona değer bulunan 15 projeyi belirlenmiştir.

2000 yılından sonra da iç turizmin gelişmesine paralel olarak, savaş alanlarına olan ziyaretler artmış, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında değerlendirilen söz konusu millî park, özel öneminden dolayı 20.02.2000 Tarih ve 23970 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu* ile ayrıcalıklı bir statüye kavuşturulmuştur.

2003 yılı sonundan itibaren başlayan Gelibolu Yarımadası içerisindeki yatırımlar, özellikle de 57.Alay Şehitliği'nin otopark alanı, ziyaretler sırasındaki düzensizlikleri gidermek, ziyaretçilere savaşı anlatmak üzere “*Rangers Park*”lar örnek gösterilerek “*alan kılavuzu*” adı altında anlatıcıların görevlendirilmesiyle turizm farklı bir boyut kazanmıştır.

En önemli itici güç ise 2005 yılında gerçekleşmişti. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ilköğretim ve ortaöğretim sosyal etkinlikler yönetmeliğinin Resmî Gazete 'de yayınlaması ile ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin Çanakkale gezisine götürülme tavsiyesi Gelibolu Yarımadası'na öğrenci ziyaretleri özellikle hafta sonları ağırlıklı olarak oldukça artmıştır.

15 Nisan 2014 tarihinde yapılan UNESCO toplantısında 26 ülkenin temsilcilerinin de destekleri ile Çanakkale Savaşları'nın gerçekleştiği Gelibolu Yarımadası tarihi savaş alanları, I. Dünya Savaşı Alanları Geçici Dünya Kültür Mirası Listesinde yerini alması (Anon 4) turizmin gelişmesi için önemli bir yapı platformu konumundadır.

2015 yılında 100. yıl etkinliklerine bağlı olarak Gelibolu 1915 sahil yolu düzenlemesi ve Kentsel Tasarım Projesi kapsamında barış parkı kavramına katkı sağlama girişimleri bulunmaktadır. 2015 yılında yapılacak olan Çanakkale Cephesi'ndeki savaşların 100. yılı münasebetiyle ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda faaliyet yerel turizmine katkı sağlamaktadır.

1927 yılında ilk kez 60,000 Avustralyalının katılımıyla yapılan Anzak günü ve şafak ayını 1930 yıllarda ritüel olarak yapılmaya başlanmış, 1942 yılında ilk kez Anzak günü olarak genel bir etkinlik halini almıştır (Anon). Her yıl 24 Nisan'ı 25 Nisan'a bağlayan gece Arıburnu ile Küçükarıburnu arasındaki, Anzak Koyunda saat 05.30 yapılan, Anzak çıkarmasının yıldönümünde yapılan rock ve pop şarkı klipleri, gitarlar, ağıtlar, İncil'den parçalar, istiklal marşı, aborjin nağmeleri, gaydalar, lazer ışıkları, sis, duman ve gözyaşları temalı kültürel etkinlikler yöre turizmine önemli katkı sağlamaktadır.

Gelir kazanımı açısından Çanakkale'nin hak ettiği payı oldukça düşüktür. 2011 yılı Çanakkale kişi başına gayri safi katma değer ortalaması, 8.954 \$'dır. Bu değer Türkiye ortalaması olan 9.244 \$'ın altındadır. Savaş alanlarının daha etkin kullanılması bu gelirin artmasına katkı sağlayacaktır. Gelibolu Yarımadasını yılda ortalama yerli ve yabancı 2 milyondan fazla insanın ziyaret etmektedir (Anon 7). Bu ziyaretçilerden sadece 23000 kişisi Tablo 2 de de görüldüğü gibi müzeleri ziyaret etmektedir.

Tablo 2. 10 Yıllık Periyotta Gelibolu Yarımadasındaki Müzeleri Ziyaretçi Sayısı

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
151.378	232.149	300.500	293.300	199.700	37.500	120.000	167.509	48.000	23.000

(Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013 verileri).

Gelen yabancıardan çok az bir kısmı Çanakkale'yi ziyaret etmektedir. Çünkü gelen turistlerin büyük çoğunluğu deniz ve kumsal için Türkiye'yi tercih etmektedir. Bu yüzden gelen yabancı turist payı oldukça düşüktür. Gelen ziyaretçi sayısı bakımından Çanakkale'nin durumu aşağıdaki Tablo 3 te verilmiştir.

Tablo 3. Çanakkale'nin Türkiye Turizmindeki Yabancı Turist Payı (1990-2005)

Yıllar	Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı	Çanakkale'de Konaklayan Turist Sayısı	Yüzde (%)
1990	5.398.000	77.732	1.44
1991	5.553.000	41.921	0.75
1992	7.104.000	63.793	0.89
1993	6.525.000	67.404	1.03
1994	6.670.000	34.103	0.51
1995	7.726.000	60.729	0.78
1996	8.614.000	80.646	1.00

Yıllar	Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı	Çanakkale'de Konaklayan Turist Sayısı	Yüzde (%)
1997	9.689.000	183.749	1.89
1998	9.752.000	197.816	2.02
1999	7.483.000	81.220	1.08
2000	10.412.000	107.722	1.03
2001	11.618.000	111.365	0.95
2002	13.247.000	89.423	0.67
2003	14.029.500	82.627	0.58
2004	17.517.000	109.395	0.62

(Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2005 verileri).

Gelen yabancı turistler arasında en ön sırada Avustralya menşeli turistler yer almaktadır. Tablo 4 de görüldüğü gibi Avustralyalı turistleri Amerikalı ve Japon turistler takip etmektedirler.

Tablo 4. Çanakkale Gelen Yabancı Turist ve Konaklama Durumları

MİLLİYETİ	TESİSE GELİŞ SAYISI	GECELEME	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ	YABANCI % oran
Avustralya	20173	24605	1.22	11.60
A.B.D.	19975	21251	1.06	11.48
Japonya	14938	16372	1.10	8.59
Çin Halk Cu.	12160	14771	1.21	6.99
Singapur	10739	10873	1.01	6.17
İngiltere	7139	8242	1.15	4.10
Almanya	6474	7597	1.17	3.72
Romanya	5585	6049	1.08	3.21
İtalya	5572	6007	1.08	3.20
Brezilya	4777	5058	1.06	2.75
Malezya	4502	4835	1.07	2.59

Gelen yabancıların ilde konaklama durumları oldukça azdır. Ortalama kalış süreleri bakımında ABD, Almanya, Benelüks ülkeleri, İngiltere, İspanya ve Japonya istikrar gösterirken, Avustralyalı misafirlerin ortalama kalış süreleri her geçen yıl azalmıştır. 1997 yılında 1.6 olan ortalama geceleme, her geçen gün azalmaktadır. Tablodan çıkarılan sonuç gününbirlik ziyaretçilerin ağırlıklı olmasıdır. Turistlerin ortalama geceleme süresi ise 1.3 gündür. Buda istenilen bir rakam değildir. Turistlerin kent-

te daha fazla tutulması, daha çok turistik faaliyetlere katılması için gerekli atılımlar yapılmalıdır. Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen yabancı turistler Çanakkale için önemlidir. Alanda özellikle Mart-Nisan-Mayıs-Haziran aylarında yoğun ziyaretçi akınına uğramaktadır. Daha önceleri Çanakkale'de bir hafta kalan Anzakların çocukları ile torunları son yıllarda sadece sabah ayını için gelmektedirler. Şehirde konaklamadan, yemek yemeden, alışveriş yapmadan ayrıldıkları tespit edilmiştir. Günümüzde tur operatörleri farklı turizm işletmeleri tarafından haftasonu, hafta içi, yada bağlantılı farklı destinasyonlara yönelik üretilen bu mal ve hizmetleri bir araya getirerek paket tur adı altında pazarlamasıyla oluşmuş bir turizm faaliyeti gerçekleştiğinin göstergesidir.

Çanakkale il genelinde 440 adet turizm belgeli tesis ve bu tesislere ait 8.345 oda ile 19.169 adet yatak mevcudiyeti bulunmaktadır. Bu durum aşağıdaki Tablo 5 de verilmiştir.

Tablo 5. Çanakkale İlinde Turizm Belgeli Tesisler

Yeri	Oteller		Belediye/Özel İdare Belgeli			
	Oda	Yatak	Adet	Oda	Yatak	Adet
Merkez	1.253	2.519	22	466	1.106	31
İlçeler	1.093	2.223	25	5.533	13.321	362
Toplam	2.346	4.742	47	5.979	14.427	393

(Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013 verileri).

Çanakkale'de gerçekleşen geceleme sayılarının, konaklama sayıları ile bir paralellik gösterdiği belirlenmektedir. Bölgedeki konaklama tesislerinin %58 dolayında atıl kapasitedirler (Çakıcı, Mercan ve Harman, 2007).

Sonuç ve Öneriler

Yukarıdaki veriler ışığında Çanakkale'ye her yıl yüz binlerce ziyaretçi gelmekte ve kentte gecelemin yanı sıra turistik faaliyetlerde bulunmaktadır. Estonya, Letonya, Malta Makedonya gibi ülke nüfusundan daha fazla yerli ve yabancı turistin ziyaret ettiği Çanakkale 20. yüzyıl başında 8 adet konsolosluk görev yaptığı Çanakkale'de bugün sadece Avustralya konsolosluğu bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Milyonlarca ziyaretçinin geldiği savaş alanları, sosyal ve toplumsal etkileri ile insanların üzerinde derin iz bırakan yerlerdir. Savaş, kimi zaman bir halkın özgürlük, bağımsızlık meselesi iken, kimi zaman da sömürgecilğe karşı bir direniştir. Çanakkale Savaşları da Anadolu insanının sömürgecilğe karşı bir savunma savaşidir. Günümüzde Çanakkale Savaş Alanları mabetleşen bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Yılın belirli dönemlerinde ülkemizin her bölgesinden düzenlenen turlarla söz konusu alan ziyaret edilmektedir. Ancak bu mekânları yalnızca bir tarihî alan veya olayın yaşandığı yer olarak değil, aynı zamanda önemli bir turizm potansiyeline de sahip bir

alan olarak düşünmek lazımdır. Çünkü bu mekânlar, savaşın önemine göre çok sayıda ziyaretçi çekmekte ve zamanla mabetleşmektedir.

Milyonlarca ziyaretçinin geldiği savaş alanlarında, yerel halk bu faaliyetlere refleksler göstermiş ve sosyo-ekonomik anlamda etkilenmiştir. Çanakkale'ye gelen turistlerin günübirlik eğilimli turist olması durumunda yiyecek ve içeceklerini yanlarında getirdikleri gibi ciddi alışveriş de yapmamaktadırlar. Otellerde ve pansiyonlarda konaklamaları konusunda yapılacak çalışmalar yöre insanına ekonomik katkı sağlayacaktır. Ziyaretçiler bölgede yer alan 86 satış standında da genelde aynı tip çoğunluğu Çin menşeli ürünler ile karşılaşmaktadır. Oysa yöresel ürünlerin, oleuropeini yüksek zeytin, özenle ambalajlanmış düşük asitli veya dizemlik zeytin yağları, aromatik bitki türleri, markalaşmış peyniri, meşhur kızarmış peynir helvası, domates, domates reçeli, ucuz ve lezzetli şeftali ve kirazı, başta savaş temalı Atatürk, meşhur asker, anıt, ve diğer Truva, Assos'a ait anı ve olay bibloları, geleneksel kilimleri, oyları, Babakale çakıları gibi yerele özgü el sanatı ürünlerin bu stantlarda daha fazla yoğunluk göstermesi daha uygun olacaktır.

2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ilköğretim ve ortaöğretim okullarına yönelik sosyal etkinlikler yönetmeliğinin Resmi Gazete yayınlanmasıyla ülkemizin 81 ilinden şehitlikleri ziyaret için gelenler ziyaretçiler yanına öğrencilerin de eklenmesi milli şuur ve bilincin daim olmasına büyük katkı sağlamaktadır. Gelenler zorunlu olarak kara yolunu kullanmaktadır. Trafik bazen çekilmez bir hal almaktadır. Bu yüzden alana uygun tasarlanmış, işletmesi daha verimli ve ekolojik toplu taşıma araçları örneğin raylı sistemden oluşan araçlarının kullanılması tercih edilmelidir.

Gelen yerli ve yabancı turistlerin beklentilerine cevap verecek bir turizm politikası güdülmelidir. Yapılmış çalışmalarda savaş alanının ziyaretinin altında yatan etmen milli ruh, kahramanlık, inanç ve hacılık mefhumları yatmaktadır. Gelibolu Yarımadası tarihi savaş alanlarına gelen 558 yerli ziyaretçilerle yüz yüze görüşülerek 412 adet değerlendirmeye alınan ankete göre analizi yapılmış (verilerin güvenilirliği (Cronbachalpha) test edilerek ölçeğin güvenilirliği 0,65 (Hotelling's T-Squared F= 115, 541; $p < ,001$) olarak bulunmuş). Ziyaret nedeninin Çanakkale Savaşı'nı anlamak, 9.42 ortalama ile diğer tüm ziyaret motivasyonları içerisinde en fazla önem verilen ziyaret nedeni olduğu tespit edilmiştir. Şehitlerimizi hatırlamak ziyaret nedeninin 9.13 ortalama ile yüksek ortalamaya sahip ziyaret nedenleri olmuş, şehitlere olan saygı dile getirilmiştir (Yeşildağ, 2010). Gelibolu Yarımadası'na gelen Anzakların, yaşanan felaket yerlerini görmek için değil de kendilerine kalan bir mirası yaşamak ve anlamak için yarımadaya geldiklerini vurgulamış, keder turizmi ile kültürel miras turizmi arasındaki farkları dile getirmiştir (Erdem, 2006). Anzaklar üzerine bire bir görüşülerek yapılmış çalışmada şu sonuçlara erişilmiştir. 2010 yılında 733 ve 2012 yılında 850 anket formu doldurulmuştur. Verilen analizinde faktör analizi kullanılmıştır. Toplam varyansın % 67,461'ini açıklamıştır. Kaiser-Mayer Olkin (KMO) örneklem yeterliliğini % 95 olarak vermektedir. Bartlett küresellik test 0,000 anlamlılık düzeyinde 13689,679 olarak bulunmuştur. Birinci faktör, varyansın % 16'sını açıklamıştır ve "Hacılık" olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün ilk ifadesi şunlardır: "Bu seyahat benim için ruhani bir yolcuktur" ve "Gelibolu seyahati benim için kişisel bir hacı-

lıktır” yaklaşımında bulunmuşlardır (Sarıyer, 2013). Çok uzun bir yolculuk sonrası özel bir turizm faaliyeti sonucunda hacı olarak geri dönülmesi tarihi yazanların savaş bedeli olarak canlarıyla ödedikleri tarihi hatırlamanın, savaş yıllarını yad edenlere Avustralya hacısı (Damousi, 1999) olarak değerlendirilmektedir. Çünkü şafak ayinine gelenlerin en önemli amaçlarından biri “Gelibolu Yarımadası’nda olmak” bir nevi hacılık seyahati olarak ifade edilmektedir (Scates, 2002; West, 2005). Şafak ayinine katılanlara katılımın, etkinliğin gerçekleştirildiği yerin ve etkinlik zamanının sembolik önemi nedeniyle bir tür kutsal hacılık belgesi gelen konuklara verilmesi turizm adını büyük bir kazanımdır. Önemli olan neyin gerçek, neyin gerçek dışı olduğu değil gelenlerin neler hissettiğidir. Hissiyatlarına uygun hazırlanmış olarak takdim edilen bu belgeyle Çanakkale’ye gelmek kendilerine daha çok huzur verecektir. Almanya’da Gutenberg müzesinde orijinal olduğu düşünülen İncil bir odada ve loş bir ortamda bir pedestelin için saklanır. Odanın duvarlarında çeşitli kitabeler de (Beethoven’dan) vardır. Dolayısıyla orijinal İncili koruyan oda, tapınaklaşma aşamasına girmiş bulunmaktadır (Maccannell, 1976).

Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkında bu tür bir kutsiyetin meydana gelmesi savaş alanlarının doğasının gereği mümkün görünmektedir. Bütün bu durumlar ışığında gelen yabancı turistlere çerçeveletip asabilecekleri, güzel bir anı olarak saklayabilecekleri “Gelibolu Hacısı” sertifikaları valilik tarafından verilmesi Çanakkale turizmine büyük katkı sağlayacaktır. Dünyada bu tür örnekler bulunmaktadır. Bahsi geçen uygulama ile Şekil 1’de görüldüğü gibi belge tanzim edilerek İsrail Hükümeti Turizm Bakanı ve Kudüs kenti belediye başkanı imzalı sertifikalar hazırlatılıp gelen yabancı turistlere verilmektedir.

Şekil 1.Örnek Bir Uygulama: İsrail Turizm Bakanlığının Verdiği Hacılık Belgesi (Benzeri Gelibolu için hazırlanabilir.)

Örnek bir uygulama İsrail Turizm Bakanı ve Kudüs Belediye Başkanı imzalı hacılık belgesini kenti ziyaret eden resmi ziyaret için gelen Müslüman, Hristiyan, Musevi konuklarına takdim etmektedir.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkında bugün bağımsız devlet olan çok sayıda ülkeye özgü vatandaş hayatını kaybetmiştir. Bu ülkelere ait sembolik anıt ve bayraklardan oluşan ve o ülkeleri tanıtan stantlar Şekil 2 deki gibi yerli ve yabancıları turistlerin beğenisine sunulabilir. Kayıtlarda burada savaşmış ülke ve etnik unsurlardan bazıları şunlardır: İngiltere, Fransa, İrlanda, Rusya, İskoçya, Avustralya, Yeni Zelanda, ABD, Kanada, İspanya, İsviçre, İsveç, Filistin, Finlandiya, Cook Adaları, Ellis Gilbert Takım Adaları, Polenazya Adaları, Sudan, Somali, Sırbistan, Senegal, Ceza-yir, Libya, Tunus, Mısır, Hindistan, Nepal, Filistin, Almanya, Macaristan, Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Rusya, Beyaz Rusya, Danimarka, Finlandiya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Irak, Suriye, Lübnan, Suudi Arabistan, Yemen, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Bosna Hersek, Arnavutluk, Kosova, Makedonya, Afganistan, Pakistan, Tataristan, İsrail gibi ülkeler yanında, ülke statüsünde olmayan çok sayıda etnik unsur Sikhler, Pahtanlar, Jatlar, Gurkhalar, Bahicilar, Madrassiler, Rawalpindiler, Raratonganlar, Napaller, Gallerliler, Afrika Berberileri, Danlar, Lehler, Rumlar, Senegalliler, Zouaveler, Zühaf, Gumers, Pomaklar, Zazalar, Lazlar, Kürtler, Çerkezler, Maruniler, Maoriler, Yezidiler, Nusayriler temsil edilebilir.

Şekil 2.Savaşa katılan ülkelere özgü bayrakları ve ülkelere özel tanıtımlar yapılabilir.

Bulut olayının turizmde kullanılması “dinci kesim bir süredir Çanakkale Savaşı’ndan Atatürk’ü dışlamak, yerine türlü çeşitli hurafe öykülerini koymak için çaba sarf ediyor. Beyaz sakallı bir evliya imdada koştu, İngilizler korkup kaçtı diyenler... Yeşil cüppeli melekler de Mehmetçik’le birlikte savaştı öyle kazandık (Tanrıverdi, 2006)”, gerçek ya da gerçek dışı olduğunu tartışmak yerine Antik Yunan ef-

sanelerindeki Truva, Zeus Altarı gibi alanlar nasıl turizm için cazibe noktası olmuş ise, bu anlatılanları dışlamayıp turizmde kullanmak, savaş alanlarını bir savaş mabedi haline getirmek, yöre turizme büyük katkı sağlayacaktır. Kaldı ki insanlığı zorunlu bir tercihle karşı karşıya getirmiş, küresel köyde dinî gelenekle ya bir kaos ortamı ya da istikrarlı bir toplum yaratma, ya barışçıl bir dünyanın inşasına teşebbüs, ya da sosyal gruplar arasındaki çatışma ve vahşeti haklı bulma gibi hayafî bir tercihe zorlanmak (Kurtz, 1995) pek doğru bir eğilim değildir. Dolayısıyla bir takım askerlerin mevsimsiz oluşan bulut olayına tanık olmaları (Felix Reichardt: Künye no: 4165, Adres: Matata, Plenty körfezi, Robert Nevnes: Künye no: 13416, Adres: 157 King Street, Cambridge, Joseph Newman: Adres: 75 Freyberg Street, Octumoctai, Tauranga) bu olayın olmadığı anlamına gelmez. Ancak bilimsel olarak izahı da mümkün değildir. Mustafa Kemal 8 Ağustos'tan 14 Ağustos'a kadar herhangi bir hadise (savaşmak adına) olmadığından bahseder (Ünaydın, 2009). Yani Mustafa Kemal'in anlatımıyla Kayacık Deresinde bir çatışma olmamıştır. Ancak Norfolk Taburu'nun 16 subayı ve 250 askerinin çatışma olmadan kaybolması bilimsel olarak açıklanamamaktadır. Norfolk taburunun bu kaybı ve bu kişilerin hiç birinden haber alınmaması, buluttan etkilenmesi, Almanca (Fischinger, 2004), Fransızca (Begg, 1981, Anon 8), İngilizce (Clarke, 2014) yazılmış bilimsel yayınlarda yerini almıştır. Savaşın en önemli aktörlerinden İngiliz Ordu Komutanı Sir Ian Hamilton Şekil 3 ki kendi el yazması savaş günlüğünde de bu kayıptan söz etmektedir.

WAR DIARY			
Date		Summary of Events and Information	
27/8	11:30	1st Batt left for Linnos for embarkation	
"	11:55	Second Batt	
28/8	12:00	Batt embarked on H.M.T. Aquitania for Eastern Mediterranean (165 th AA & 162 nd Div & 11 th Div on board)	
"	12:30	Sailed	
29/8	12:30	No route to reach during voyage	
30/8	12:30	Arrived in Linnos	
31/8	12:30	Embarked to SS. Oswald Army 30/8/15 15/11/15 then on H.M.T. Aquitania to France	
1/9	12:30	Sailed from Linnos to Smyrna (did not disembark)	
2/9	12:30	Sailed from Smyrna to Gulf of Kalos	
3/9	12:30	Disembarked on to Lesbos Bay, 4/9/15 (see evening 9:30 pm memo to his office)	
4/9	12:30	Batt moved to advanced position. Camp under shrapnel fire for first time. 2 Cavalier Companies in order difficulties. Was troubled by shrapnel.	
5/9	12:30	1st Brigade made a frontal attack on strong fortified position. 5 th Div on night met a strong opposition and suffered heavily. Lost 2 officers & about 250 men. Held our lines during the night in spite of heavy enemy fire.	
6/9	12:30	Unsuccessful last 24 hours previous day under great difficulties as fire from	

Şekil 3. İngiliz Ordu Komutanı Sir Ian Hamilton Kendi El Yazması Günlüğünde Belirttiği Kaybolan Askerlere Dair Not (Anon 9)

Bütün bu anlatımlar ve anılar ışığındaki verilerin alanın tanıtım ve turizm faaliyetinde kullanılması gelen ziyaretçi sayısını da artıracaktır. Bu uygulama Şekil 4 gibi olabilir.

Şekil 4. Ziyaretçiler için simülasyonlar aracılığıyla yapay bulut oluşturulabilir

Bulut olayının anılarında yer alan asker, makale, savaş günlükleri dikkate alınarak yapay simülasyonlar ile bulut oluşturulup turizme sunulması alanın turizmine dâhil edilmesi yararlı olacaktır. Tasarımda dikkat edilecek unsur ise kültür turizminde yerel unsurlar dikkate alınarak, kültür ve insan davranışları gözetilerek, yinelenen temalar oluşturulup yerel halkın ve yabancıların beğenisine sunulması şeklinde olmalıdır (Kaya, 2002).

Gelibolu Tarihi savaş alanlarına gelen 2 milyon ziyaretçi (Anon 7) de milli ve manevi duyguların gelişmesine katkı sağlayacak ideal bir coğrafi mekândır. Atatürk'ün savaş ile ilgili anılarını Türkçe dışında birkaç dilde parkın muhtelif yerlerine, Kuran-ı Kerimdeki Tevbe 26-205, Enfâl 12-15-16-60, Al-i İmran 124-125-126-157-169, ayetlerini alanın muhtelif yerlerine asılması bu alanı daha da özel hale getirecek ve daha çok turist çekecektir. Kuran-ı Kerim ve Hadislerde belirtilen Allah'ın yardımı, şehitlik, cihat gibi kavramların park alanında yer alması sistemin İslam ile barışık kalmasına da katkı sağlayacaktır. Aksi halde bilindiği gibi İslam'ın ekonomi, siyaset ve eğitim alanında dinî yapısından kaynaklanan kendine has projeleri olduğu için mevcut yapıyı tamamen meşru kabul edememektedir. Sistemle bir nevi kan uyumsuzluğunun sebebi olan bu prensipler Müslümanları ekonomi, siyaset ve eğitim alanında bir taraftan alternatif arayışlarına sevk ederken diğer taraftan onların sisteme yabancılaşmasına da sebep olmaktadır (Aslan, 2002).

Resmî Gazetenin 6 Mart 2014, Perşembe tarihli ve Sayı: 28933 kanununun Madde 5, "e" bendindeki hüküm "Korunan alanlara gelen ziyaretçiler veya etkinlik düzenleyen acenteler, kendi bünyelerinde rehber bulundursa dahi korunan alanlarda yapılacak ziyaret ve etkinlikler için alan kılavuzu almak mecburiyetindedir." Tamamen dayatma olmaktan öte bir durum değildir. Zaten alan kılavuzları ile ilgili sorunlar bulun-

maktadır. Alan kılavuzlarının, profesyonel turist rehberliği rolünü üstlenerek ziyaretçi gruplarına bilgi verdikleri, kılık kıyafet yönetmeliğine uymadıkları, belirlenmiş bir güzergâhta kalmadıkları, etkinlik sürecinde yanlarında taşınması gereken malzemeleri taşımadıkları ve biyolojik çeşitliliği tehdit edecek ziyaretçi davranışlarını önlemede yetersiz kaldıkları çok açık biçimde gözlenmektedir (Atay, 2008). Bu durumdan dolayı kılavuz almak veya almamak birey ve grupların tercihine sunulmalı, bunun yerine alan girişlerinde dileyenlerin dijital olarak satın alabileceği farklı dillerde anlatım yapan ses sistemlerinin ziyaretçilerin tercihine sunulması daha yararlı olacaktır.

Turizmde unutulmuş ve savaşın en önemli parçası olan niteliğin deki deniz savaşlarına yönelik herhangi bir faaliyet bulunmamaktadır. Deniz savaşlarının geçtiği alanlar bu tur organizasyonlarının doğal bir parçası olarak yerel turizm etkinliklerine dâhil edilmelidir.

Kaynakça

- Aliağaoğlu, A. (2008). "Savaş Alanları Turizmi İçin Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı". Milli Folklor, 78, s.88-104.
- Aslan, A. (2002). "Küreselleşme ve Din". Köprü Dergisi, 77.
- Atay, L. ve Yeşildağ, B. (2012). "Savaş Alanları Turizmi: Gelibolu Yarımadasına Gelen Ziyaretçilere Yönelik Bir Çalışma". Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (26).
- Atay, L. (2008). Kılavuzluğunun Çanakkale İl'indeki Uygulaması ve ilgili Turizm Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 19 (2), s.169-176.
- Bean, C. (1979). "Australian Dictionary of Biography" (Volume 7). In B Nairn and G Serle (eds), Melbourne University Press.
- Begg, P. (1981). "Inexpliqué Revue Par Fascicules" Publiée Par Les. Atlas, 4 (40), 792-795.
- Clarke, D. (2014). "Britain's X-traordinary Files" (2 th ed.). London: Bloomsbury Publishing.
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2013 verileri
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2006 verileri
- Çakıcı, A.C., Mercan, Ş.O., Harman, S. (2007). "Sayılarla Çanakkale Turizminin Değerlendirilmesi". Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(2), s.113-135.
- Damousi, J. (1999). "The Labour of Loss: Mourning, Memory and Wartime Bereavement in Australia", Melbourne. Cambridge University Press.
- Dean, M. (1976). "The Tourist A New Theory of The Leisure Class". New York: Schocken Books.
- Doğaner, S. (2006). "Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları". Türk Coğrafya Dergisi, 46, s.1-21.
- Doğaner, S. (1994). "Çanakkale Boğazı Kıyılarının Coğrafyası". Türk Coğrafya Dergisi, 29, s.125-160.
- Doğanay, H. (2001). "Türkiye Turizm Coğrafyası". Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erat, M. (2003). "Çanakkale Muharebelerinde Türk Ordusunun İlaş Problemi". Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı/The Turkish Yearbook of Gallipoli Studies,1,(s.114). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi.
- Esenkaya, A. (2010). "Çanakkale Savaşlarında Gelibolu ve Civarı". Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (s.36). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi.
- Erdem, H. (2006). "The Differences Between Dark and Heritage Tourism: The Case of Anzac", Forth International Symposium on Business Administration. , Check Republic, Kalvina.
- Fischinger, A. L. (2004). Der Blick ins Jenseits I Was Wir Noch Über das Leben Nach Dem Tod Wissen. Germany: Herstellung und Verlag:Books on Demand GmbH.
- Foley, M. ve Lennon, J.J. (1996). "JFKand Dark Tourism: A Fascination With Assassination". Journal of Heritage Studies.
- Gammage, B. (2008). "The Broken Years: Australian Soldiersin the Great War". Melbourne University Press.
- Genelkurmay, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V. Cilt III. Kitap: Çanakkale Savaşları, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1980
- İlgar, R. (2003). "Küreselleşme Yaklaşımları". EKEV Ulusal Hakemli Akademik Dergi, Sosyal Bilimler (Social Sciences), 16, s.247-254.
- İlgar, R. (2009). "Çanakkale İlinde Fiziki Çevreye Özgü Sorunların Değerlendirilmesi". Doğu Coğrafya Dergisi, 14(21), s.109-121.

- Kaya, L.G. (2002). "Cultural Landscape for Tourism". Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 3(4),s.54.
- Korkmaz, A. (1998). "Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri". İktisat Fakültesi Mecmuası, 46, s.406.
- Koyuncu, A. (2010). "Osmanlı Döneminde Balkanlarda İslamlaşma Olaylarının Genel Özellikleri". ÇOMÜ Uluslararası Balkanlar ve İslam Sempozyumu 3 - 5 Kasım 2010, Çanakkale, http://www.comu.edu.tr/yayinlar/balkanlar_ve_islam_kongresi_2010.pdf
- Kurşun, A. (1996). "İslam Ansiklopedisi Çanakkale Muharebeleri Maddesi", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul
- Kurtz, L. (1995). "Gods in the Global Village: The Worlds Religions in the Sociological Perspective". London: Pine Forge Press.
- Larry, Y. (1999). "The International Hospitality Busines". London: Management and Operation, The Haworth Press Inc.
- Leslie, D. (2001). "Urban Generation and Glasgow's Galleries with Particular Reference to the Burrel Collection". G. Richards (Editör), Cultural Attractions and European Tourism,UK, p. 112-133.
- Malcolm F. and Lennon J.J. (1996). "JFK and dark Tourism: A Fascination with Assassination", International Journal of Heritage Studies (Taylor & Farnceis) 2 (4): 198-211
- Özbeç, F.R. (2002). "Sustainable Tourism Development in Globalization Progress". Globalization and Sustainable International Scientific Conference, Book:4, Varna. pp. 135-150.
- Sarıyer, N. (2013). "Kutsal Yer Hacılığı-Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda Yabancı Turistlerle Bir Araştırma". Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 3(1), s.42-46.
- Seaton, A.V. (1999). "War and Thanatourism Waterloo 1815-191". Annals of Tourism Research, 26 (1), p.130-158.
- Seates, B. (2002). "In Galilipoli's Shadow: Pilgrimage, Memory, Mourning and The Great War". Australian Historical Studies, 119, p.1-21.
- Tanrıverdi, A. (2006). <http://www.adnantanriverdi.com/index.php/sosyo-kulturel-konular/kulturel-degerler/canakkale-ile-ilgili-yorumlar/128-canakkaledeki-gizli-kuvvetler-sarkamista-neden-yardim-etmedi-30-mart-2006.html>.
- Tuncoku, A.M. (2000). "Anzakların Kaleminden Mehmetçik-Çanakkale 1915". Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Umar, B. (1993). "Türkiye'deki Tarihsel Adlar". İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları.
- Ünaydın, R. E. (2009). "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat". İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Valena L, S. (1998). "War and Tourism An American Ethnography". Annals of Tourism Research, 25 (1),s. 202.
- West, B. D. (2005). "Independent Travel and International Civil Religious Pilgrimage: Backpackers at the Gallipoli Battlefields". In B. West (Ed.), Down the Road : Exploring Backpacker and Independent Travel (p.9-31). API Press.
- Yavuz, M.F. (2005). "Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, s.41
- Yazıcı, H. ve Güner, İ. (1998). "Çanakkale Boğazı'nda Ulaşım". Türk Coğrafya Dergisi, 35, s.25-50.
- Yeşildağ, B. (2010). "Savaş Alanları Turizm Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı Örneği". , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

İnternet Kaynakları

- Anon 1: <http://www.nzembassy.com/node/4252> (Yeni Zelanda Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi), Erişim Tarihi 13.05.2014
- Anon 2: http://digm.meb.gov.tr/belge/yonetmelik_SosyalEtkinlikler.doc, Erişim Tarihi 13.05.2014
- Anon 3: http://www.eceabat.gov.tr/default_B0.aspx?content=193, Erişim Tarihi:02.08.2014
- Anon 4: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5911/>, Erişim Tarihi:07.10.2014
- Anon 5: <http://www.awm.gov.au/commemoration/anzac/anzac-tradition/>, Erişim Tarihi: 12.01.2015
- Anon 6: <http://www.kultur.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12.03.2012
- Anon 7: http://www.eceabat.gov.tr/default_B0.aspx?id=257 Erişim Tarihi:25.01.2015
- Anon 8: <http://www.zetetique.ldh.org/gallbegg2.html>, Erişim tarihi 07.01.2015
- Anon 9: <http://mysteria.org.uk/cgi-bin/index.cgi?action=printtopic&id=537>, Erişim tarihi 07.01.2015
- Anon 10: World Tourism Organization, UNWTO Tourism Highlights 2014 Edition, January 2014, s.16, Erişim Tarihi:012.01.201